Limba româna prezentată în cartea lui Helmut Lüdtke: *Der Ursprung der Romanischen Sprachen. Eine Geschichte der sprachlichen Kommunikation* (2005)[1]

Rudolf WINDISCH

Lüdtke şi-a conceput cartea ca pe „*o alternativă raţională* la reprezentările mitologice ale istoriei limbilor latino-romanice de până acum“ (*Cuvânt înainte*, p. XII). Nu sunt însă lămurit asupra cea ce a fost „mitologic” în realizările de până acum. Poate încercarea de a descrie determinările de natură lingvistic-psihologice sau afective ale vorbitorilor, care se găsesc dincolo de descrierea categorială a materialului lingvistic, sau încercarea de descriere a variantelor diastratice ale unei limbi romanice, sau ale tuturor, de asemenea încercarea de a descrie statutul lor sincronic şi schimbărilor suferite de acestea, adică evoluţia limbii?

Bineînţeles că majoritatea gramaticilor limbilor indo-germane, şi gramatica lui FRIEDRICH DIEZ despre WILHELM MEYER-LÜBKE erau influenţate în mod decisiv până în secolul al XX-lea de modelul de gramatică provenit din tradiţia latină.

Neogramaticienii [„Junggrammatiker”] ai secolului al XIX-lea au dezvoltat acest model de gramatică până la perfecţiunea descriptivă.

Critica la adresa acestei gramatici tradiţionale, formulată ironic în Cuvântul înainte al lui Lüdtke, se referă şi la obişnuita descriere a dihotomiei latină versus romanic. Îl citez în acest sens pe Lüdtke:

„Dacă romanic şi latin apar ca şi întruchipări a două tipuri de limbă diferite, aceasta se datorează celor care fac tipologiile şi nu limbii. Tipologia şi istoriografia stabilesc axiome diferite: prima porneşte în mod aprioric de la alteritate şi discontinuitate şi, trece pe această bază la comparaţii, suprimând parametrul timp, şi prin urmare schimbarea, modificarea. În contradicţie cu aceasta, istoriografia descrie tocmai schimbarea în timp pe baza apriorică a identităţii şi continuităţii diacrone. Cele două procedee sunt considerate de autor drept incomensurabile. Cred că aceste observaţii metodologice preliminare, sau axiome acceptabile ale unei granmatici şi ale unei istoriografii a limbii, nu necesită nici o adăugire” (Einleitung/*Cuvânt înainte*, p. XII/XIII).

Care este însă concepţia lui Lüdtke? Voi apela din nou la textul original: „A porni de la faptul că există limbi, este un punct de vedere care poate fi susţinut (…) pentru că ceea ce este observabil primar, comunicarea prin limbă există în *acţiunea*

[1] Helmut Lüdtke, *Der Ursprung der Romanischen Sprachen. Eine Geschichte der sprachlichen Kommunikation* [*Originea limbilor romanice. O istorie a comunicării lingvistice*] Kiel: Westensee-Verlag 2005 (Dialectologia pluridimensionalis Romanica; 14, hg. von Harald Thun/ Kiel - Edgar Radtke/ Heidelberg), XX/877 S. ISBN 3-931368-05-X.

BDD-V388 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:48 UTC)

omului (…) în consecință, atunci când este vorba despre limbile culturale [„Kultursprachen"], istoria limbii ar trebui concepută ca fiind totalitatea activităților de comunicare prin limbă şi cele metalingvistice ale societății respective, deci: vorbitul-auzitul-scrisul-cititul-prelegerea-procesul-verbal, filosofia limbii (…). (*loc.cit*.)

În scurta mea prezentare bibliografică nu pot în nici un caz să fac dovada faptului, că autorul şi-ar fi transpus în practică propriile maxime în opusul său voluminos. Nu pot decât să recomand romaniştilor şi filologilor interesați citirea operei lui Lüdtke.

Pe scurt despre Vita (viața) lui Lüdtke:

- Născut în 1926; Studii: Romanistică, anglistică, lingvistică comparată. Îşi susține teza de doctorat în 1952: *Die strukturelle Entwicklung des romanischen Vokalismus* (Dezvoltarea structurală a vocalismului romanic.
- Studii de dialectologie, studii referitoare la lingvistica romanică. A colaborat la noua ediție a REW; Colaborare la FEW din Basel;
- Scrierea de abilitare (Habilitationsschrift): *Die Mundarten Lukaniens* („Despre dialectele Lucaniei").
- 1965-1969: Profesor universitar la Freiburg im Breisgau, Coleg cu Hugo Friedrich şi Olaf Deutschmann.
- 1968-1979: Profesor la Universitatea Tehnica (TU) din Berlin, până la pensionare în 1992, profesor la Kiel.
- Lüdtke a publicat un număr mare de lucrări referitoare la lingvistica romanică şi la lingvistica generală, documentându-se în numeroase şederi în țări romanice, îndeosebi în Italia. A scris şi numeroase studii privind dialectografia.

Doar un cercetător cu o asemenea experiență în cercetare şi în învățământ putea fi capabil să realizeze o operă de o asemenea amploare ca cea prezentată aici. Ea reprezintă, şi nu numai din punctul meu de vedere, sinteza cercetărilor de romanistică ale secolului al 20-lea, care, este posibil să fie ultima prezentare de ansamblu a întregii discipline, care dincolo de MEYER LÜBKE, ERNST GAMILLSCHEG, GERHARD ROHLFS, KURT BALDINGER, EUGENIO COŞERIU ş.a. nu va mai găsi sau cunoaşte urmaşi în Germania, nu atât pentru că în Germania nu ar exista urmaşi calificați, ci pur şi simplu pentru că romanistica s-a diversificat prea mult, interesul colegilor germani concentrându-se asupra unor domenii particulare, individuale sau asupra unor limbi anume. De altfel, cine dintre colegii romanişti din lume mai are astăzi o privire de ansamblu asupra întregii romanistici?

Şi acum, pe scurt, referirile la construcția *opusului magnum* al lui Lüdtke care conține 12 capitole cuprinzătoare:

1. Introducere, limbă-istorie-societate. Genealogia limbii, latina şi „romanică", revoluția limbii, istoria comunicării prin limbă. Limbile „moarte" , latina ca limbă vie şi ca limbă moartă, mitologia limbii., latina ca sistem lingvistic în transformare.
2. Latina republicană şi imperială timpurie
3. Limba culturii în diacronie

BDD-V388 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:48 UTC)

4. Evoluția culturii lingvistice, educație, creştinare.
5. Dualismul. Latina de la limba culturală la cea tradițională
6. Evoluția limbii:
   Gramatică şi vocabular
   Sistemele vocale latine târzii
   Urmările colapsului cantitativ („Quantitätenkollaps")
   Schimbarea sunetelor („Lautwandel"), schimbări moforsintactice
   Schimbarea sunetului şi genul
   Schimbarea sunetului în cultura limbii
   Schimbări în consonantism
7. De la unitate la diversitate
   Metode şi probleme ale cercetării
   Structurarea lingvistică a romanității
   Sicilia şi Calabria de Sud
   Româna
   Sarda
   România continuă
   Drumul spre diversitate
8. Drumul spre criza de comunicare (sec. 6. – 8.)
   Situația lingvistică-culturală
   Decadența cantitativă în latină
9. Criza şi ieşirea din criză (sec.8. – 9.)
   Producția de texte în Italia de Nord, de Mijloc şi în Franța
   Limba ca instrument politic
   Reforma carolingiană şi istoria limbii (lor)
10. Dezvoltarea bilingvisticii („Zweisprachigkeit") în Franța
    Ortografia limbii populare
11. Formarea limbilor scrise romanice.
    Reflexul metodei
    Formarea limbilor ca şi proces de excludere
    Standardizarea
12. Evoluția ulterioră.

(*Cf.* Originalul german:
1.Einleitung: Sprache –Geschichte Gesellschaft; Sprachgenealogie; Latein und „Romanisch"; Sprachrevolution, Geschichte der sprachlichen Kommunikation; „Tote" Sprache, Latein als lebende und als „tote" Sprache; Sprachmythologie; Latein als Sprachsystem im Wandel
2. Republikanisches und frühkaiserliches Latein
3. Kultursprache in der Diachronie
4. Wandel der Sprachkultur Unterricht Christianisierung
5. Dualismus. Latein von der Kultur- zur Traditionssprache
6. Sprachwandel: Grammatik und Wortschatz; Die spätlateinisch-romanischen Vokalsysteme; Folgen des Quantitätenkollapses; Lautwandel morphosyntaktischer Wandel; Lautwandel und Genus; Lautwandel in der Sprachkultur; Wandel im Konsonantismus

BDD-V388 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:48 UTC)

7. Von der Einheit zur Vielheit: Methoden und Probleme der Forschung; Sprachliche Gliederung der Romania; Sizilien samt Südkalabrien; Rumänisch; Sardisch; Die Romania continua; Der Weg zur Vielheit
8. Der Weg in die Kommunikationskriese (6. – 8. Jh.): Die sprachkulturelle Situation; Quantitative Dekadenz im Latein
9. Die Kriese und der Ausweg (8. – 9. Jh.): Textproduktion in Nord- und Mittelitalien und Frankreich; Sprache als Politikum; Karolingische Reform und Sprach(en)geschichte
10. Der Ausbau der Zweisprachigkeit in Frankreich: Volkssprachliche Orthographie
11. Herausbildung romanischer Schriftsprachen: Methodenreflexion; Sprachenbildung als Ausgliederung; Standardisierung
12 Die weitere Entwicklung)

Referitor la limba română:

Capitolul § 7.2 „Structurarea lingvistică a limbilor romanice („Romania") (p. 395-464) prezintă pe p.438-440 rezumatul proceselor de devenire istorică a limbii, caracteristicile lingvistice esențiale, care au dus la diferențierea limbilor romanice, în acest caz, în mod special, a limbii române. În capitolul „româna versus albaneza" (p. 425-427), Lüdtke aminteşte cunoscute paralele de cuvinte româno-albaneze ca de ex. rom. **cătun** – alb. **katúnd** „sat"; el citează şi numele lunilor transmise în tradiția populară ca de ex.: lat. SANCTUM ANDREAM - „decembrie" cu dezvoltarea ei fonetică specială, dacorum. **îndrea**, arom. **andreu** şi alban. **shënëndre**.

Bineînțeles că această etapă a istoriei lingvistice – cu legăturile ei nelămurite cu albaneza – nu pot fi tratate pe trei pagini, intenționez doar să ilustrez cu ajutorul acestor exemple metoda lui Lüdtke, care, pe de o parte nu voia să scrie o gramatică romanică exhaustivă – poate că astăzi, după numeroasele lucrări specializate din cadrul fiecărei limbi nici nur ar mai fi posibilă - astfel că în comparație cu Mayer-Lübke sau cu gramaticile romanice actuale, am putea vedea în opera lui un fel de vedere sinoptică a stării materialului şi a cercetării, atunci când vrem să facem afirmații comparative sigure.

Lüdtke încearcă deci, să facă înțelese factualitățile materiale plus pe cele de istoria limbii ale cercetării diacronice, atât pentru a prezenta, cât şi pentru a face mai inteligibile reprezentările romanistice cercetate deseori, am putea spune chiar „criticate" de către acesta: lui îi lipseşte descrierea dinamicii genezei care decurge din contactul vorbitorilor prin conversație, dacă repetăm termenul lui Walther von Wartburg, „die Ausgliederung der romanischen Sprachen", adică dezmembrarea limbilor romanice.

Îmi permit o mică observație critică: tocmai la problematica româno-albaneză se simte lipsa lucrărilor lui ION I. RUSSU[2] (eu simt lipsa, pentru limba română, pentru a menționa şi aceasta, şi a Istoriei Limbii Române a onoratului nostru maestru, profesorul GHEORGHE IVĂNESCU). Lüdtke aduce în discuție explicația că nu i-a fost posibil să ia totul în considerare din masa cercetărilor de romanistică. Noi îi acceptăm cu plăcere această limitare, conform vechiului motto *ultra posse enim nemo obligatur*. Putem lăuda coerența materialului lingvistic şi a prezentării

[2] Mă refer în contextul de față la studiu: *Etnogeneza românilor: Fondul autohton traco-dacic şi componenta latino-romanică*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1981.

BDD-V388 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:48 UTC)

metodice corecte în opera lui Lüdtke, care sunt de asemenea exemplare pentru reprezentarea cuprinzătoare a materialului şi a discuţiilor teoretice ale prezentării externe şi interne a drumului parcurs de limba latină până la toate limbile romanice, deci şi până la limba română. Opera face vizibilă dezvoltarea istoriei fenomenului lingvistic al romanităţii şi permite tocmai romaniştilor împotmoliţi în liniile tradiţionale noi perspective şi introspecţiuni. Aceasta a fost aprecierea mea pozitivă anticipată, pentru ca în prezentarea verbală a prelegerii mele să pot aduce alte exemple, care să dovedească luarea în considerare adecvată a tuturor limbilor romanice, implicit a celei române, de către Lüdtke. Aceasta este încercarea mea, stimate colege şi stimaţi colegi, să fac de înţeles, într-o scurtă prezentare, anvergura şi caracterul cuprinzător (considerat literal) al romanistului Lüdtke. Lüdtke nu are în nici un caz nevoie de laudaţia mea, dat fiind că este cunoscut dumneavoastră, dar probabil nu cu această publicaţie.

Voi lua acum numai UN capitol din descrierea limbii române, secţiunea „limba română astăzi" (p. 438-440). Şi această secţiune dovedeşte iarăşi stringenţa prezentării materialelor, precum şi elaborarea analizei lingvistice, amintite deja de către mine. Lüdtke vede trei componente ale culturii lingvistice româneşti, în ordine cronologică:
- în primul rând una antică târzie, creştin-latină,
- în al doilea rând una bizantin-slavonă (sau faza „balcanică", cum o numeşte)
- în al treilea rând o perioadă modern-europeană, care după receptarea Iluminismului în secolul al 19-lea în Transilvania, a cuprins tot în acest secol şi principatele Moldova şi Ţara Românească.

Îmi permit să prezint pe scurt punctele esenţiale care determină conform lui Lüdtke aceste trei secţiuni: în primul rând, centrul de greutate al dezvoltării istoriei limbii îl reprezintă după Lüdtke realizările culturii lingvistice latine, care a acţionat multă vreme; rămâne însă neclar, cel puţin din punct de vedere definitoriu, când vorbeşte autorul de „stingerea" acestei culturi, *după* năvălirea slavilor, cea ce ar fi într-un fel normal din punct de vedere istoric, pe de altă parte s-ar opune conceptului, acceptat fără îndoieli, al unei „proprietăţi cognitive [lingvistice]", care „nu s-a pierdut dintr-o dată". Acest aspect pare să oglindească mai bine realitatea istorico-lingvistică. Care sunt deci elementele acestei „culturi lingvistice"? Lüdtke evocă chestiuni abstracte precum în limba română verbul **a scrie** < SCRIBERE, ca „amintiri la o cultură tehnică" (p. 438); alte exemple: şi fără o proprietate directă asupra acestora, se cunoştea în limba română **aur** < AURUM sau **argint** < ARGENTUM încă din „auzite". În păstrarea sau amintirea acestor lucruri, Lüdtke vede o „latenţă a înaltei culturi [latine], care conform viziunii sale nu fusese încă – aşa înţeleg din Lüdtke – influenţată de Bizanţ. În orice caz, aici îmi lipseşte o desfăşurare cronologică, sau complementaritatea influenţei slave şi bizantine; un alt exemplu al lui Lüdtke pentru această „cultură lingvistică" latină este în limba română verbul **a şti** < SCIRE, păstrată şi în formula **a şti româneşte.** Desigur, SCIRE nu este un termen exclusiv românesc, ci, în contra inovativului SAPERE > **savoir** în franceză, este unul tipic arhaic în romanitatea marginală („Randromania"), aşa cum este şi în dialectul sard.

BDD-V388 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:48 UTC)

Mai revin scurt asupra fazei slavo-bizantine şi urmez în continuare prezentarea lui Lüdtke: „desigur", îmi permit să spun, Lüdtke abordează unul dintre punctele centrale ale istoriei limbii române, care în studiile româneşti de dinainte de anul 1989 – dacă pot exprima politicos – a avut o anume coloratură ideologică – este vorba de leagănul, de „locul de obârşie" al limbii române. Lüdtke spune literal (p. 438): „decisiv pentru istoria limbii a fost faptul că limba română, ca şi continuatoare a latinei la nordul Dunării, nu a fost niciodată dominată de o altă limbă de cultură". Această propoziţie este simplă, dar precisă şi conţine două puncte importante: cum am spus, referirea la existenţa norddanubiană a limbii române, precum şi conceptul unei evoluţii a limbii neîntreruptă de la latină şi până la româna timpurie. Rămâne pentru noi în orice caz problema timpului, discutată repetat în lingvistica istorică românească: cum s-a putut impune, păstra şi dezvolta în continuare, latinitatea în faza relativ scurtă dintre Traian şi abandonarea Daciei Felix sub Aurelian? La aceasta, desigur nici Lüdtke nu poate da un răspuns. Descrierea tradiţională a situaţiei istorice prezintă sfârşitul influenţei latine în Dacia odată cu invazia barbarilor – în orice caz o descriere corectă a situaţiei externe; Lüdtke aminteşte însă şi de un alt factor, care ar putea asigura supravieţuirea culturii lingvistice, chiar dacă numai într-un cadru greu de definit sau, poate, modest: înflorirea religiei creştine, a creştinismului, plasarea în fapt a acestuia ca factor dominant, pentru a putea justifica termenul de „cultură lingvistică". În orice caz, Lüdtke nu ia aici în considerare faza influenţei greceşti vechi, căreia limba română îi datorează cuvinte din domeniul hagiografic, precum **a boteza**, precum şi termeni concreţi din limbajul cotidian, de exemplu **broatec** < βάτραχος. Şi în acest context, autorul nu abordează diferenţierea cronologic-semantică necesară dintre greaca veche şi elementele mai noi, bizantino-greceşti. Lüdtke se concentrează – corect cronologic şi din punct de vedere al sensului – asupra influenţei slavo-bulgare a bulgarilor trecuţi la creştinism. Limba acestora, mai exact forma limbii bisericeşti marcată de ortodoxie – slavona bisericească veche – a atins în forma sa de limbă evoluată funcţia normativă pentru cea bulgară. Această formă a devenit apoi, cu „năvălirea slavilor" (p. 429 şi urm.) şi pentru teritoriile fostei Dacii – cum spune Lüdtke „şi pentru români [o] limbă obligatorie de educaţie religioasă" (p. 438).

În acest punct nu este necesar să ne amintim de puternica influenţă a bulgarei, mai ales asupra lexicului limbii române cotidiene; şi mai puţin de discuţia lingvistică privind aportul slavon la lexicul limbii române în comparaţie cu elementele sale latine, o discuţie care de la apariţia faimosului dicţionar al lui ALEXANDRE DE CIHAC[3] nu s-a încheiat niciodată.

Lüdtke dedică apoi slavonei sub titlul „simbioza româno-slavă" un capitol aparte (vezi p. 431). Îmi permit aici să inserez câteva observaţii critice: pentru mine rămâne neclar când Lüdtke vede amintita obligativitate a limbii de educaţie religioasă şi pentru români prin cuvinte împrumutate, precum rom. **a citi** sau **şcoală** (p. 438). Înţelege el prin aceasta complementaritatea termenului cultural latin SCOLA lângă termenul slavon mai recent? Poate că aici numai formularea induce în eroare? Eu nu sunt sigur, dacă exemple ca **a se căi** sau **a zdrobi** mai circulă astăzi în limbajul cotidian şi – cum prezintă Lüdtke, aparţin ariei semantice a cuvântului latinesc PECCATUM, care în urma influenţei slave va conţine termenii „păcat, căinţă,

[3] *Dictionnaire d'Etymologie romane. Eléments latins*, Frankfrut/Main, 1870-1879.

BDD-V388 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:48 UTC)

a se căi, zdrobit", care în fapt a fost ‚completat' doar prin asemenea elemente slave, dacă îl înțeleg corect pe Lüdtke.

Fără a mai insista asupra altor detalii ale gramaticii istorice sau ale istoriei limbii, Lüdtke ajunge la formula unei „influențe balcanice timp de o mie de ani asupra latinei transmise de români [...]", care a conferit limbii române „o pecete deosebită, diferită de cea al limbilor-surori din vest" (p. 349). Cuvântul german „Gepräge", întipărire, este un cuvânt vechi, care se poate doar cu greu traduce în română, ne aminteşte de folosirea sa mai timpurie la FRIEDRICH DIEZ, care înțelegea prin acesta forma sau formarea specifică a fiecărei limbi romanice în parte; deci în acest caz aportul „balcanic" este pe deplin îndreptățit prin trăsăturile balcanice ale limbii române; în acest capitol am fi dorit unele exemple. Pentru vocabular trebuie să le căutăm în capitolul „româna vs. albaneza" (p. 425), sau pentru caracteristicile morfosintactice în capitolul 6.3.3. „Urmări sintactice: marcarea subiectului prin prepoziții" (p. 177 şi urm.) sau în capitolul 6.4.3. „Neutrul în sistemul nominal" (p. 228, unde Lüdtke – permiteți-mi referința, citează teza mea de doctorat la profesorul Coseriu, susținută la Tübingen, în anul 1972, având aceeaşi temă). Din nou, îmi permit să fac referire la sistematica romanistic-comparativă a „originii" a lui Lüdtke, care pe de o parte permite căutarea de detalii în capitolele privind limbile luate individual, dar, pe de altă parte, pentru tabelul sinoptic al trăsăturilor comune ale limbilor romanice, respectiv al diferențelor lingvistice specifice, face necesară o lectura sistematică.

Voi sări acum, peste cea de mijloc, dintre cele trei ale istoriei limbii române, enumerate la început, până în secolul al 18-lea. Conform lui Lüdtke, pentru dezvoltarea de *după* secolul al 18-lea, semnificative sunt „modernizarea radicală a limbii scrise", sau „suprastratul cultural" latin – termenul său – care în occident, de la dezvoltarea scolasticii, prin Renaştere şi până la umanism, „a prelucrat (frământat) limbile romanice (şi nu numai pe acestea, p. 439) şi a fost „altoit aproape contra cronometru" limbii române. Metafora lui Lüdtke privind „altoirea" atinge tocmai miezul problemei. Desigur, autorul nu rămâne aici la această metaforă, ci prelucrează, într-un arc lung, din perspectivă sincronă, caracterul concomitent al celor trei straturi ale limbii:

a) o moştenire „latină târzie, comună cu occidentul romanic"
b) dezvoltare deosebită în condițiile izolării geografice
c) neolatinizarea de după secolul al 18-lea (p. 439)

Apoi încearcă să exemplifice acest sincronism cu următoarele trei propoziții româneşti scurte, cu traducere în italiană ca reprezentare a romanității occidentale, şi în traducere germană, pentru cititorul german lipsit de exercițiu (p. 339/340):

a) Petru zice că a cumpărat un peşte roşu
Pietro dice che ha comprato ieri un pesce rosso

b) Omul ştie că trebuie să meargă la oraş iar aşteaptă până amiază
L'uomo sa che deve andare in città male aspetta fino a mezzogiorno

BDD-V388 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:48 UTC)

c) La nivelul morfologiei se remarcă utilizarea, cvazigenerale în pozițiile regente, ale conjunctivului prezent
Al livello della morfologia si nota la utilizzazione, quasi generale nelle posizioni reggenti, del soggiuntivo presente

A treia, ultima propoziție, conform lui Lüdtke „o propoziție tipică pentru limbajul de specialitate", nu necesită nici un comentariu, cel mult, că toate lexemele sale sunt împrumutate din latină sau franceză – deci – ne permitem să completăm – nu este „tipic românească".
Prima propoziție reprezintă pentru Lüdtke „stratul moştenirii latine (târzii)" cu inovațiile caracteristice față de latina clasică:

Poziția constituentului SVO (subiect-verb-obiect); apoi formarea, importantă sintactic a lui DICERE QUOD, deci „zice că", în locul unui AcI. latinesc. În ceea ce priveşte „specificitățile" limbii române, face referire la reprezentarea clasică a lui ALEXANDRU NICULESCU[4] – propoziția prezentată de acesta nu poate desigur conține toate aceste specificități!

În schimb, el găseşte unele specificități în propoziția de la mijloc (p. 440):
- Divergența lexicală la dezvoltarea în continuare a lexicului latin moştenit: păstrarea lui SCIRE, MERGERE „a se scufunda", cu semnificația „**a merge**"
- Prepoziția **la** < ILLAC AD
- Postpoziția articolului hotărât **om** – **omul**
- Cuvinte împrumutate din alte limbi: impersonalul **a trebui** din slavonă, **oraş** din maghiară ***város***.
- „Sintaxa balcanică a legăturii", cum numeşte Lüdtke (p. 440) cunoscuta subordonare a propozițiilor, respectiv a constituenților acestora: *declarativul* **că** şi *modalul* sau *volitivul* **să**, deci descrierea unui infinitiv, de exemplu în germană, ca în propoziția a doua: *er weiß,* ***dass*** *er in die Stadt fahren muss* [„el ştie că trebuie să meargă în oraş", n.tr.] ; după Lüdtke construcția românească este „balcanică", fiindcă se regăseşte şi în limba bulgară, **če** : **da**, în neogreacă **pos** : **na**, şi în albaneză **se** : **të**.

S-ar putea aştepta, în cazul descrierii infinitivului printr-o propoziție subordonată introdusă prin conjuncția **să**, cu conjunctiv, într-adevăr, o referire la o construcție folosită şi în Italia de Jos – Lüdtke, ca şi cunoscător al dialectelor italiene nu ar fi avut nici o problemă cu aceasta; cum am mai spus, a fost concepția lui să nu scrie o gramatică exhaustivă a paradigmelor materiale, ci să facă inteligibilă problematica originii romanității, pe baza unor stări de fapt alese. În orice caz, ne-am fi putut permite să ne aşteptăm tocmai în capitolul privind elementele comune ale limbilor balcanice, la termenul cheie „Linguistique balkanique" sau în germană „Balkansprachbund" [„grupul limbilor balcanice"], sau cel puțin la referiri privind cercetările mai noi, ca de exemplu la HELMUT-WILHELM SCHALLER[5] sau GEORG RENATUS SOLTA[6]

[4] *Individualitatea limbii române*, 1965.
[5] *Die Balkansprachen. Eine Einführung in die Balkanphilologie*, Heidelberg, 1975.
[6] *Einführung in die Balkanlinguistik mit besonderer Berücksichtigung des Substrats und des Balkanlateinischen*, Darmstadt, 1980.

BDD-V388 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:48 UTC)

Închei aici, fiindcă acest *opus magnum* al lui Lüdtke îl seduce foarte repede pe cititor, pe de o parte să urmărească multiplele specificități lingvistice, iar pe de altă parte să caute, fără întrerupere, explicațiile metodologice, prezentate în mod briliant din punct de vedere analitic şi explicațiile lingvistico-psihologice neconvenționale.

În orice caz, datorită dimensiunilor sale, cartea nu se pretează unei recenzii scurte, ea necesitând lecturare exhaustivă.

The Romanian Language Presented in Helmut Lüdtke's Book *Der Ursprung der Romanischen Sprachen. Eine Geschichte der sprachlichen Kommunikation* (2005)[7]

This paper stresses Helmut Lüdtke's contribution as an outstanding linguist. The author of this study reveals the linguist's contribution to the analysis of the Romanian language.

Cluj-Napoca, România

[7] Helmut Lüdtke, *Der Ursprung der Romanischen Sprachen. Eine Geschichte der sprachlichen Kommunikation* [*Originea limbilor romanice. O istorie a comunicării lingvistice*] Kiel: Westensee-Verlag 2005 (Dialectologia pluridimensionalis Romanica; 14, hg. von Harald Thun/ Kiel - Edgar Radtke/ Heidelberg), XX/877 S. ISBN 3-931368-05-X.

BDD-V388 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:48 UTC)